

ЗНАЧЕННЯ КРИТИЧНИХ НАВИЧОК У ФОРМУВАННІ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

THE VALUE OF CRITICAL SKILLS IN THE FORMATION OF FOREIGN LANGUAGE COMPETENCE OF STUDENTS OF HIGHER EDUCATION

У статті авторами проаналізоване значення критичних навичок у формуванні іншомовної компетентності здобувачів вищої освіти. Наголошується, що з початком повномасштабної війни це питання стало надзвичайно важливим, оскільки критичне мислення дозволяє аналізувати отриману інформацію, приймати правильні рішення, протистояти інформаційному тиску та толерантно ставитися до думок опонентів. Актуальність дослідження зумовлена умовами інформаційного суспільства, коли фахівці постійно зіштовхуються з великим обсягом інформації, яка потребує критичного осмислення та оцінки. Здатність здобувачами ЗВО аналізувати інформацію іноземною мовою є особливо важливою для успішної професійної та академічної діяльності. Знання іноземних мов і критичні навички є ключовими для ефективної міжкультурної комунікації, а вміння розуміти та інтерпретувати культурні контексти та соціальні норми різних країн сприяє більш глибокій та продуктивній взаємодії. Зазначено, що іншомовна компетентність є складним феноменом, що охоплює сукупність взаємопов'язаних складових. Проаналізовані поняття «компетентність» та «іншомовна компетентність». Вивчені основні аспекти, які підкреслюють значення критичних навичок при формуванні іншомовної компетентності здобувачів освіти. У дослідженні встановлено, що критичні навички сприяють глибшому розумінню текстів, ефективнішій оцінці джерел інформації, розвитку аргументаційних та дискусійних здібностей, а також покращують здатність до самостійного навчання та інтеркультурної комунікації. Наголошується на важливості ролі викладача у впровадженні технологій розвитку критичного мислення та адаптації їх до конкретного контексту навчання. Стаття робить вагомий внесок у розуміння того, як критичне мислення може підвищити рівень іншомовної компетентності здобувачів освіти і сприяти їх успішному професійному та особистісному розвитку в умовах глобалізації та цифровізації.

Ключові слова: критичні навички, компетентність, іноземна мова, здобувачі освіти, інформатизація, освітній процес.

In the article, the authors analyzed the importance of critical skills in the formation of foreign language competence of higher education students. It is noted that with the beginning of a full-scale war, this issue became successful, and then critical thinking allows one to analyze the information received, make the right decisions, resist information pressure and be tolerant of the opinions of opponents. The relevance of the study is due to the conditions of the information society, when specialists are constantly faced with a large amount of information that requires critical thinking and evaluation. The ability of students of Higher Educational Institutions to analyze information in a foreign language is especially important for successful professional and academic activities. Knowledge of foreign languages and critical skills are key to effective intercultural communication, and the ability to understand and interpret cultural contexts and social norms of different countries promotes deeper and more productive interaction. It is noted that foreign language competence is a complex phenomenon, covering a set of interrelated components. The concepts of "competence" and "foreign language competence" are analyzed. The main aspects emphasizing the importance of critical skills in the formation of foreign language competence of students have been studied. The study found that critical skills contribute to a deeper understanding of texts, more effective evaluation of information sources, the development of argumentation and discussion abilities, and also improve the ability for independent learning and intercultural communication. The importance of the teacher's role in the introduction of technologies for the development of critical thinking and their adaptation to the specific context of learning is noted. The article makes a significant contribution to understanding how critical thinking can increase the level of foreign language competence of the students and contribute to their successful professional and personal development in the context of globalization and digitalization.

Key words: critical skills, competence, foreign language, students, informatization, educational process.

УДК 378.014

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/71.1.34>

Курбанова О.С.,
канд. філол. наук,
доцент кафедри англійської філології
і перекладу
Міжрегіональної академії управління
персоналом

Бліновська Р.І.,
викладачка англійської мови
кафедри англійської мови № 2
Національного університету
«Одеська морська академія»,
аспірантка кафедри освіти дорослих
Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова

Дерека К.О.,
викладачка англійської мови циклової
комісії загальноосвітніх дисциплін
та підготовки іноземних громадян
Київського фахового коледжу зв'язку,
аспірантка кафедри освіти дорослих
Університету менеджменту освіти
Національної академії педагогічних
наук України

Постановка питання у загальному вигляді. Євроінтеграційний курс України, поширення мультикультурної освіти, популяризація концепції навчання протягом усього життя, а також отримання нашої країною статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу у червні 2022 р., спричинили значні зміни в системі іншомовної підготовки майбутніх фахівців. Високий рівень володіння іноземною мовою стає однією з ключових умов для участі здобувачів освіти у міжнародних проєктах і програмах академічної мобільності, що

підкреслює зростаючу важливість та актуальність формування їх іншомовної комунікативної компетентності. Критичні навички відіграють важливу роль у формуванні іншомовної компетентності здобувачів вищої освіти. Ці навички дозволяють їм не тільки розуміти та використовувати мову на практиці, але й критично оцінювати інформацію, аналізувати тексти, вести дискусії та аргументувати свою точку зору.

Аналіз наукових досліджень. Аналіз наукових публікацій і досліджень засвідчує, що поняття

«іншомовна компетентність», вивчалися в залежності від того, що закладено в його основу: формування іншомовних знань, іншомовних професійних умінь та навичок. Це поняття розглядалося дослідниками А. Петровою, О. Шумським, Н. Микитенко, Л. Нагорнюк, О. Загородною, С. Козаком та іншими. Принципи розвитку критичного мислення, його роль у процесі навчання досліджувалися як зарубіжними, так і вітчизняними науковцями, серед яких П. Блонський, М. Вертгеймер, А. Брушлинський, Д. Вількеєв, Дж. Гілфорд, І. Лернер, Б. Теплов, О. Тихомиров, В. Шубинський та інші. Зокрема, М. Ліпман зазначає, що самостійність суджень є однією з ознак критичного мислення, наголошуючи на тому, що таке мислення спрямоване на творчу діяльність, створення нового інтелектуального продукту, а не на відтворення на основі чітких алгоритмів та стереотипів. Включає процес аналізу суджень та альтернатив, врахування різних факторів, які впливають на істинність та надійність інформації з метою прийняття об'єктивних рішень та висновків [1]. Американський дослідник Річард Пауль приписував критичному мисленню здатність контролювати хід розумового процесу. За його визначенням, критичне мислення включає свідомий контроль за своїми розумовими діями та процесами, що дозволяє ефективно аналізувати, оцінювати та застосовувати інформацію [5].

Мета статті є висвітлення існуючих тенденцій щодо формування іншомовної компетентності та значення критичних навичок у її формуванні.

Методологія дослідження ґрунтується на аналітичному методі через аналіз наукової літератури з проблеми дослідження.

Основна частина дослідження. Складні умови сьогодення, включаючи активні воєнні дії, перебування частини викладачів, педагогів та співробітників на тимчасово окупованих територіях або їх переміщення до безпечніших регіонів України чи за кордон, змушують вітчизняні заклади вищої освіти створювати безпечне освітнє середовище для всіх учасників. Внаслідок цього більшість здобувачів вищої освіти змушені навчатися дистанційно чи змішано, у синхронному та асинхронному режимі, опановуючи інформаційно-комунікативні технології навчання та цифрові освітні сервіси, розвиваючи при цьому вміння навчатися автономно, зокрема критично мислити, підтримувати власну мотивацію та приймати обґрунтовані рішення на основі саморефлексії у процесі навчання.

Стрімке зростання глобалізації економіки та активна інтеграція України до європейського освітнього простору змінюють вимоги до майбутніх фахівців. Роботодавці дедалі частіше шукають фахівців, які не лише вільно володіють англійською мовою, а й вміють використовувати її для професійних цілей. Однією з ключових вимог до

здобувачів ЗВО стає компетентний пошук, опрацювання та використання професійно значущої інформації на англійській мові з онлайн-джерел. Це вміння є дуже важливим для успішного виконання багатьох завдань, адже значна частина інформації у сучасному світі доступна саме англійською мовою [6]. Створення знань фахової терміносистеми та набуття навичок використання вузькоспеціалізованої лексики – це одна з найактуальніших завдань при навчанні англійської мови здобувачами українських ЗВО. Це вміння є ключовим для успішного спілкування в виробничих ситуаціях та досягнення професійних цілей. У зв'язку з розширенням міжнародних зв'язків та зростанням попиту на фахівців, які володіють спеціальною галузевою лексикою, Міністерство освіти і науки України визначило вивчення цієї лексики як предмет навчання майбутніх фахівців [6].

Нами було вивчено, що компетентнісний підхід лежить в основі модернізації вищої освіти. Він визначає чіткі цілі для підготовки фахівців, які відповідають очікуванням роботодавців та потребам сучасного ринку праці. У Законі України «Про вищу освіту» в розділі «Основні терміни та їх визначення» зазначено, що «компетентність – це динамічна комбінація знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти» [4]. Компетентність є результатом набуття компетенцій, який призводить до підвищення ефективності діяльності, включає особисте ставлення до предмету і продукту діяльності [3], отже, є поняттям значно ширшим за своїм значенням. Тоді іншомовну компетентність можливо схарактеризувати як «знання мови, високий рівень практичного володіння як вербальними, так і невербальними її засобами, а також досвід володіння мовою на варіативно-адаптивному рівні залежно від конкретної мовленнєвої ситуації» [5]. Зокрема, І. Пінчук визначає, що «...іншомовна компетентність є багатогранним поняттям, яке поєднує комунікацію та професійну діяльність. У зв'язку з цим, іншомовну професійну компетентність можна визначити як здатність майбутнього фахівця до професійно орієнтованого спілкування в умовах міжнародної інтеграції та мобільності» [6].

Іншомовна компетентність є складним феноменом, що охоплює сукупність взаємопов'язаних складових. До основних компонентів іншомовної компетентності належать лінгвістична компетентність (знання граматичних, лексичних та фонетичних аспектів мови, яка включає в себе розуміння правил побудови речень, використання слів та правильну вимову); соціолінгвістична компетентність

(вміння використовувати мову відповідно до соціального контексту, враховуючи культурні та соціальні норми спілкування, зокрема, використання форм ввічливості, розуміння мовленнєвих актів і соціальних ролей); прагматична компетентність (здатність ефективно використовувати мову для досягнення комунікативних цілей, враховуючи контекст ситуації); дискурсивна компетентність (вміння правильно будувати та організувати текст чи мовлення, забезпечуючи його зв'язність і логічність); соціокультурна компетентність (знання культурних особливостей, традицій, цінностей і норм поведінки, що притаманні носіям мови); стратегічна компетентність (вміння використовувати різні стратегії для подолання комунікативних труднощів, зокрема, перефразування, використання синонімів, жестикуляція тощо); особистісно-мотиваційна (включає ключові елементи, які впливають на успішність навчання та використання мови).

Кожна з цих складових взаємодіє одна з одною, забезпечуючи ефективну комунікацію іноземною мовою. Розвиток іноземної компетентності потребує систематичної роботи над цими аспектами, оскільки вони є невід'ємними частинами цілісного мовного досвіду.

Формування іноземної компетентності здобувачів вищої освіти є складним і багатограним процесом, що вимагає розвитку різноманітних критичних навичок. Проаналізувавши ряд наукових досліджень зазначимо основні аспекти, які підкреслюють значення критичних навичок у цьому контексті [3; 5; 6; 7; 8]:

1. Критичне мислення. Дозволяє здобувачам аналізувати та оцінювати інформацію з різних джерел, виявляти упередження та логічні помилки. Це особливо важливо при вивченні іноземної мови, де розуміння контексту та значення слів може значно варіюватися. Здобувачі, які володіють критичним мисленням, можуть краще зрозуміти тексти, оцінювати їхню достовірність і формулювати власні аргументи.

2. Комунікативні навички. Ефективна комунікація є основою іноземної компетентності. Це включає не лише здатність говорити та писати на іноземній мові, але й слухання, розуміння та відповідь у різних комунікативних ситуаціях. Розвиток комунікативних навичок допомагає здобувачам адаптувати свій стиль спілкування до культурних і соціальних контекстів іншої мови.

3. Проблемне навчання. Залучення здобувачів до розв'язання реальних проблем на іноземній мові стимулює розвиток їхньої креативності та критичного мислення. Це може включати проєкти, дослідницькі завдання або симуляції, які вимагають активного застосування мовних навичок для досягнення конкретних результатів.

4. Самоосвіта та саморегуляція. Уміння самостійно організувати свій освітній процес

і оцінювати прогрес є ключовими для досягнення високого рівня іноземної компетентності здобувачами ЗВО. Саморегуляція включає постановку цілей, планування, моніторинг і рефлексію над власним навчанням. Це дозволяє майбутнім фахівцям ефективніше використовувати ресурси та адаптувати свої стратегії навчання.

5. Міжкультурна компетентність. Розуміння культурних відмінностей і вміння адаптуватися до них є важливою складовою іноземної компетентності. Міжкультурна компетентність допомагає здобувачам більш адекватно інтерпретувати вербальні та невербальні сигнали, уникати непорозумінь і будувати ефективні міжкультурні комунікації.

6. Технологічні навички. У сучасному світі знання та використання технологій є невід'ємною частиною процесу навчання. Використання онлайн-ресурсів, навчальних платформ, мовних додатків і соціальних медіа може значно підвищити ефективність навчання іноземних мов. Технологічні навички дозволяють здобувачам знаходити додаткові ресурси, спілкуватися з носіями мови та отримувати зворотний зв'язок у режимі реального часу.

Результати проведеного дослідження дають можливість дійти висновку, що розвиток критичного мислення є одним з основних пріоритетів сучасної освіти, оскільки особа з високим рівнем критичного мислення може самостійно засвоювати знання, перетворюючи освітній процес на свідомий, безперервний та продуктивний. Критичне мислення дозволяє людині не лише засвоювати інформацію, але й аналізувати, оцінювати та використовувати її для вирішення різноманітних завдань. Основними складовими критичного мислення варто зазначити здатність розбивати інформацію на складові частини для кращого розуміння, розпізнавання основних ідей, аргументів та фактів; здатність критично оцінювати інформацію, визначати її достовірність, релевантність та об'єктивність; здатність правильно розуміти та пояснювати значення інформації; здатність робити логічні висновки на основі наявної інформації; здатність усвідомлювати власні процеси мислення та регулювати їх, зокрема з використанням самоспостереження, самоконтролю та самокорекції під час мислення; здатність застосовувати критичне мислення для ідентифікації, аналізу та розв'язання проблем.

Доцільно врахувати, що ефективність упровадження технології розвитку критичного мислення залежить і від викладача, а саме від його професійної компетентності, досвіду та вміння адаптувати технології до конкретних умов і контекстів навчання. Адже викладач іноземної мови повинен чітко розуміти, що саме він сподівається досягти, використовуючи ці технології, та як це вплине на процес навчання і розвиток критичного мислення

у здобувачів, повинен обрати технологічні інструменти та ресурси, які найбільш відповідають цілям навчання та їх потребам; важливо адаптувати методи та прийоми розвитку критичного мислення до конкретного предмету, рівня студентів та особливостей навчального середовища.

Розвиток критичних навичок у здобувачів вищої освіти може бути досягнутий за допомогою різних методів, таких як:

- Обговорення, дебати та дискусії. Заохочення здобувачів ЗВО до обговорення та дискусій з різних тем дозволяє їм практикувати критичне мислення та аргументацію. Такі формати спілкування дозволяють по новому поглянути на проблему.

- Аналіз текстів. Вивчення текстів з різних джерел та аналіз їх змісту, стилю та аргументів допомагає здобувачам розвинути свої аналітичні, критичні та оціночні навички.

- Написання есе. Написання есе дає здобувачам можливість чітко та логічно викладати свої думки, підкріплюючи їх доказами та прикладами.

Підсумовуючи вищесказане, опанування звички критично мислити має багато переваг, серед яких підвищення якості рішень, адже критичне мислення допомагає робити обґрунтовані та логічні рішення, що базуються на ретельному аналізі інформації та оцінці альтернатив; покращення навчання; розвиток творчого потенціалу, адже критичне мислення стимулює генерування нових ідей та рішень, передбачає аналіз проблем з різних точок зору і пошук нестандартних підходів; здатність до самостійного навчання; зміцнення аргументаційних навичок.

Висновки та перспективи подальших досліджень. За результатами дослідження було встановлено, що критичні навички є важливими у формуванні іншомовної компетентності здобувачів вищої освіти. Це пояснюється тим, що критичне мислення сприяє глибшому розумінню та ефективнішому використанню іноземної мови.

Встановлено, що критичні навички відіграють ключову роль у формуванні іншомовної компетентності здобувачів вищої освіти, сприяючи їхньому успішному навчанню та ефективному використанню іноземної мови у різних комунікативних ситуаціях. Перспективами подальших досліджень вбачаємо в дослідженні можливостей інтеграції критичного мислення в навчальні програми різних дисциплін та його впливу на іншомовну компетентність.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Lipman M. Thinking in education. New York: Cambridge University Press. 2003.
2. Антонюк В. Інтеграція вищої освіти України в європейський освітній простір для розвитку людського капіталу. *Журнал європейської економіки*. 2021. Том 20, № 3(78). С. 573–595.
3. Леонтян М. А. Поняття «компетенція» і «компетентність» у теорії освіти. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»*. Сер. Педагогіка. 2012. Вип. 176. 73–75.
4. Маслова А. В. Сучасні тенденції у формуванні іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів іноземних мов. Філософія мови та нові тенденції в перекладознавстві й лінгвістиці: матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції. 2023. Ст. 49–50.
5. Ніколаєва С. Ю. Цілі навчання іноземних мов в аспекті компетентнісного підходу. *Іноземні мови*. 2010. № 2. С. 11–17.
6. Пінчук І. О. Розвиток англійської комунікативної компетентності здобувачів вищої освіти як одна з передумов інтеграції України до Європейського освітнього простору. 2022. <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2022.spec.2.11>
7. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014р. № 1556-VII. Дата оновлення: 28.09.2017. URL: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 12.05.2024).
8. Субота Л. Проблеми формування іншомовної професійної компетентності здобувачів вищої освіти. *Вісник науки та освіти*. 2024. 1(19). С. 21–25.